

Detta är ett utdrag ur: *Översikten av nationerna. En analys och kommentar av 1 Mos 10. Kapitel 2.6.3. Sid 42–80. Av Tore Jungerstam.*

Arbetet i sin helhet hittas på www.urhistorien.com eller som direktlänk:
<https://torejungerstamdotcom3.files.wordpress.com/2022/04/oversikten-av-nationerna-1-mos-10.pdf>

Filistéerna – deras ursprung och ankomst till Kanaans land

Är filistéer under patriarktiden en anakronism?

I Första Mosebok 10, översikten av nationerna, nämns att filistéerna härstammar från kasluchéerna som man menar bodde i Egypten. På andra ställen i Bibeln görs det klart att filistéerna istället kommer från Kreta. Beskrivningen av filistéerna under Davids tid ca 1000 f.Kr med ett Pentapolis som filistéerna styrde över, bland annat staden Gaza, stämmer perfekt med arkeologin. Men hur ska man förstå noteringen i översikten av nationerna samt det att filistéer nämns redan under Abrahams och Isaks tid, alltså många hundra år innan man menar att filistéerna anlände till området i trakten av 1200 f.Kr. Är det en anakronism eller finns det andra förklaringar?

Kasluchéerna – och filistéernas ursprung	3
Översättning	3
Hur ska man tolka filistéernas ursprung från kasluchéerna?	3
Tiden kring 1200 f.Kr – havsfolken och deras attack mot Kanaan	4
Filistéer kom i flera omgångar under en lång tid	5
Flera olika havsfolk	7
Upplysningen om filistéernas bakgrund i 1 Mos 10:14 ett senare tillägg?	9
En ny titt på Amos 9:7: filistéerna kom från Kaftor (Kreta)	9
Olika folk kan beskrivas som ”filistéer”?	10
Filistéer är de som bodde på ett visst område?	10
Sammanfattning och avslutande kommentar	11

2.6.3 Kasluchéerna – och filistéernas ursprung

Filistéer omnämns 279 gånger i GT från översikten av nationerna till de sena profeterna, området filistéen eller deras kultur omnämns nio gånger.¹ Oftast omnämns de i samband med händelser perioden 1200–950 f.Kr. Den bild som ges av filistéerna 1200 f.Kr. framåt med deras framgångar och motgångar med avseende på Israel är i full harmoni med de arkeologiska spåren.² Det finns inga bevarade filisteiska skrifter, det enda mer omfattande materialet som är skrivet om filistéerna finns i GT.³

I de här kapitlet fokuserar jag på filistéernas ursprung från kasluchéerna. Först ger jag översättningen av hela sekvensen varefter jag diskuterar olika möjligheter att tolka texten.

Översättning

וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת לְוִיִּים וְאֶת עֲנָמִים וְאֶת לְהַבְעִים וְאֶת נַפְתָּחִים:
וְאֶת פְּתָרְסִים וְאֶת כְּסִלְחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת כַּפְתָּרִים:

Och Mitsraim hade gett upphov till ludéerna och anaméerna och lehavéerna och naftuchéerna och patruséerna och kasluchéerna, som är varifrån har utgått filistéerna, och kaftoréerna

Hur ska man tolka filistéernas ursprung från kasluchéerna?

Kasluchéerna är ett mysterium enligt Hamilton. På basis av identifieringen av folkgrupperna innan kan kasluchéerna ha varit bosatta i delaregionen i norra Egypten. Enligt Mathews och Hamilton råder det konsensus om att Kaftor är Kreta och att kulturen i Egypten och Kreta hör nära samman. Kreta kallas *Kaptara* i kilskriftkällor och i egyptiska källor *Keftiu*. Dessa folk avbildas i gravkapell och visar stora likheter med hur människor från Mykene i Grekland och den minoiska kulturen på Kreta avbildas.⁴

Omnämmandet av filistéerna är intressant. Framför allt det faktum att författaren hävdar att de har gått ut från just kasluchéerna och inte från kaftoréerna. Kaftor, alltså Kreta, är varifrån folket som var kända som filistéerna under Davids tid kom när de attackerade den sydvästra delen av Kanaan ca 1200 f.Kr.⁵ Det hävdar utombibliska källor och även profeter som Amos och Jeremia.⁶

Är ni inte i mina ögon som nubierna, ni Israels barn? säger HERREN. Förde jag inte Israel upp ur Egyptens land, filistéerna från Kaftor och araméerna från Kir? (Amos 9:7 SFB)

¹ Räknet enligt hur många gånger orden nämns. Enligt mina källor i följande fotnot är antalet 250 respektive 288. När jag själv kontrollräknade kom jag fram till 279 gånger. Mina källor nämner åtta gånger för området/kulturen, jag räknade till nio.

² I huvudsak i domarboken och i Samuelsböckerna.

³ Howard 1994, 231; Dothan 1995, 1269; Dever 2017.

⁴ Kitchen 1973, 54; Hamilton 1990, 340–341; Mathews 1996, 453. Wenham (1987, 225) noterar även andra förslag som lyfts fram av andra forskare, t.ex. ett område i Mindre Asien eller ett av havsfolken.

⁵ Detta är kanske bara delvis sant, se min vidare diskussion i det här kapitlet.

⁶ Howard 1994, 232; Westermann 1994, 519; Mathews 1996, 453; Waltke 2001, 170; Dothan 1995, 1267; Laato 2017, 195. Filistéerna knyts också till Kreta i Hes 25:15–16 och Sef 2:4–5. ”Keretéerna” syftar på Kreta.

Ty dagen är inne då filistéerna skall förintas, då alla som kunde bistå Tyros och Sidon skall utrotas till sista man. Herren skall förinta filistéerna, kvarlevan från Kaftors ö. (Jer 47:4 S00)

På grund av detta ändrar forskare som Westermann och Speiser ordningen i den masoretiska texten så att filistéerna anges komma från kaftoréerna. Forskare som Hamilton och Wenham konstaterar däremot att det inte är nödvändigt att ändra på ordningen.⁷

Det finns flera möjliga lösningar på detta enligt forskare som Wenham och Mathews. Kanske författaren hade tillgång till autentiska källor om filistéernas härkomst som senare föll i glömska? Kanske de ursprungligen bodde i norra Egypten varefter de drevs därifrån. Eller kanske de frivilligt, direkt eller indirekt, först flyttade till bland annat Kreta varifrån de sedan på 1200-talet f.Kr. attackerade den östra delen av medelhavskusten?⁸

Mathews lyfter fram att det finns utombibliska källor som stöder att det fanns en migration från områden i Egypten in till södra Kanaan redan under perioden 3000–2800 f.Kr. Han hänvisar till Harrison som menar att kasluchéerna utgjorde åtminstone en del av den här flyttrörelsen. Dessa bosatte sig i närheten av Beer-Sheva och det var deras ättlingar Abraham och hans söner hade kontakt med under patriarktiden ca 1800 f.Kr.⁹

Tiden kring 1200 f.Kr – havsfolken och deras attack mot Kanaan

Men för att återgå till tiden kring 1200 f.Kr. var det en tid av stora förändringar och folkrörelser i medelhavsområdet. Stora imperier, till exempel det hittitiska väldet och Egypten, vacklade och var under attack.¹⁰ Filistéerna var endast en av flera folkgrupper från den grekiska övärlden som var i rörelse vid tiden kring 1200 f.Kr. Filistéerna var *ett* av de så kallade ”havsfolken”. Filistéerna som man känner dem från domartiden framåt, alltså som ett aggressivt folk som erövrade ett område i sydvästra Kanaan och som kom att bilda ett pentapolis, sätter tydliga spår i regionen från ca 1200 f.Kr.¹¹ Åtminstone är det den uppfattning jag noterar bland de flesta av forskarna. Det är dock en uppfattning som behöver förtydligas och på basis av all fakta i viss mån justeras. Jag återkommer till det senare.¹²

Havsfolkens attack är mest känd från beskrivningar från templet vid Medinet Habu som härstammar från farao Ramses III:s tid. Ramses III regerade 1184–1153 f.Kr.¹³ Han slog framgångsrikt tillbaka en koalition av havsfolk 1176 f.Kr. i ett slag som utkämpades till havs i Nilens deltaområde. Betraktar man avbildningen av slaget i templet vid Medinet Habu kan man se skepp och soldater som uppvisar typiska grekiska, mykenska, drag. Man kan också se

⁷ Wenham 1987, 225; Hamilton 1990, 341; Westermann 1994, 519.

⁸ Wenham 1987, 225; Mathews 1996, 453. Med ”direkt eller indirekt” menar jag att de först kan ha flyttat t.ex. till Grekland och senare till Kreta.

⁹ Mathews 1996, 454.

¹⁰ Det hittitiska väldet hade sitt centrum i Mindre Asien. Med andra ord Anatolien, den del av dagens Turkiet som ligger på den asiatiska sidan.

¹¹ De fem städerna var: Ashdod, Ashkelon, Gaza, Gat och Ekron. Alla städer utom Gaza har man idag identifierat arkeologiskt. Det gamla Gaza ligger antagligen begravt under det moderna Gaza och är därför utom räckhåll för arkeologerna. Dever 2017, 94–95.

¹² Howard 1994, 233–237; Dothan 1995, 1267; Van de Mierop 2007, 190–206; Bourke 2008, 146–147; Dever 2017, 90–92.

¹³ Enligt en alternativ kronologi regerade Ramses III 1195–1164.

kvinnor och barn som reser över land i stora mängder. Flera olika folk nämns: Skikalayu, Sherden, Denyen, Tjekker, Weshesh samt Peleset.¹⁴ Det är det sista folket, Peleset, som man vanligen menar att är de filistéer som erövrade det sydvästra hörnet av Kanaan. Forskare som Van de Mieroop och Howard påpekar dock att man inte kan vara säker på att de som i GT betecknas filistéer är synonymt med de Peleset som nämns i de egyptiska texterna. Det som ökar osäkerheten är att folket i egyptiska texter kallas *prst*. På hebreiska är bokstäverna för filistéerna *plst*. Det finns alltså en stor likhet, men namnen är inte likadana.¹⁵

Dessa havsfolk hade sin bakgrund i Grekland, Kreta och Cypern. De hade framgångsrikt attackerat den nordöstra och östra kusten av medelhavet i trakten av 1200 f.Kr. och nu hotade de Egypten.¹⁶ Det var inga små bedrifter de hade utfört. De var åtminstone medskyldiga till att störta hittiternas rike i Mindre Asien.¹⁷ De hade utplånat inflytelserika städer vid den syriska kusten som Alalakh och Ugarit.¹⁸ Dessa städer har aldrig återuppbyggts till sin forna glans efter detta.¹⁹ Man har funnit brev skrivna med kilskrift som Ugarits kung Ammurapi skrev till Cyperns kung där han konstaterar att medan hans trupper var långt borta i hittiternas territorium för att slå tillbaka angriparna hade dessa istället attackerat honom via havet och orsakat stor skada. Han kallar inkräktarna ”Shikalayu, som lever i skepp”.²⁰

Havsfolken hade invaderat Cypern en generation tidigare för att använda ön som plattform för senare attacker. Havsfolkens attacker vid tiden kring 1200 f.Kr. kom alltså i flera omgångar. De höll åtminstone på i flera decennier, kanske ännu betydligt längre än så. Jag återkommer till detta senare. Howard uppmärksammar det faktum att filistéerna, till skillnad från de andra ”havsfolken”, inte associeras specifikt med övärlden eller betecknas som ett sjöfarande folk.²¹

Filistéer kom i flera omgångar under en lång tid

Som jag noterat tidigare tyder mycket på att filistéerna kom i flera omgångar vitt åtskilda i tid.²² Patriarkerna rapporteras vid några tillfällen interagera med filistéer.²³ Idag vet man att det fanns kontakter mellan den grekiska världen och Kanaan åtminstone redan från det tredje årtusendet f.Kr. Det finns många fynd med grekisk anknytning i det kanaanitiska Hasor från den tiden, till exempel cylindersigill. Att det fanns kontakter mellan den grekiska världen och Kanaan redan då är idag oomtvistat enligt Ben-Tor. Från det andra årtusendet f.Kr. finns

¹⁴ En del av de andra folken erövrade områden längre norrut längs medelhavskusten, t.ex. tjekkerna i Dor som ligger söder om Karmelberget vid Medelhavskusten och Sherden i Acco som ligger norr om Karmelberget. Knapp menar att Sherden också eventuellt kan kopplas till Sardinien. Howard 1994, 234, 238; Knapp 1995, 1444.

¹⁵ Howard (1994, 232) för fram liknande tankar speciellt vad gäller att filistéerna från Kreta inte var samma folk som filistéerna från kasluchéerna. Howard 1994, 233–237; Dothan 1995, 1267; Van de Mieroop 2007, 168, 193–196, 204; Bourke 2008, 146–147; Dever 2017, 90–92.

¹⁶ De hade tidigare försökt angripa Egypten västerifrån under Faraon Merneptahs (Mernephtahs) tid. Dever 2017, 90.

¹⁷ Alltså i dagens Anatolien, den asiatiska delen av det moderna Turkiet. Det hittitiska imperiets fall berodde av många faktorer. Havsfolkens invasion var en av dem. Van de Mieroop 2007, 192–193.

¹⁸ Ugarits fall har daterats till ca 1230 f.Kr. Kitchen 1973, 59.

¹⁹ Ugarit förblev obefolkat i närmare 1000 år. Det var först under den hellenistiska tiden, 300-talet f.Kr. och framåt, som det igen byggdes hur i Ugarit. Men då var man omedveten om dess forra namn och man kallade staden Vita hamnen, *Leukos Limēn* på grekiska. Wilhelm 1995, 1265; Van de Mieroop 2007, 195.

²⁰ Howard 1994, 233–237; Dothan 1995, 1269; Wilhelm 1995, 1265; Van de Mieroop 2007, 168, 193–196, 204; Bourke 2008, 146–147; Dever 2017, 90–92.

²¹ Howard 1994, 233–237; Van de Mieroop 2007, 168, 193–196, 204; Bourke 2008, 146–147; Dever 2017, 90–92.

²² Den möjligheten noteras även och får understöd av Wenham 1987, 225; Cassuto 1992, 208 och Mathews 1996, 453.

²³ 1 Mos 21: 32, 34; 26:1, 8, 14–18.

omnämnt i Mari breven från 1800–1750 f.Kr. hur kungen i Hasor sänder gåvor till *Kaptara*, alltså Kreta. I Hasor har man också funnit keramik från den minoiska kulturen på Kreta som gick under ca 1500 f.Kr.²⁴

Man behöver notera att dessa filistéer som patriarkerna möter visar få likheter med de som kom ca 1200 f.Kr. De filistéer som beskrivs under patriarkernas tid levde inte i ett pentapolis.²⁵ Gerars kung var kung endast över *en* stad.²⁶ De hade hjordar och herdar och de levde relativt fredligt sida vid sida med andra folk i området. Se till exempel 1 Mos 21:34:²⁷

Sedan bodde Abraham som främling i filistéernas land en lång tid. (SFB)

En tidig flyttrörelse kan ha utgjorts av de filistéer som härstammade från kasluchéerna och som slog sig ner i området kring Negev. Dessa är i så fall de filistéer som nämns och beskrivs i patriarkberättelsen. Den andra vågen bestod av kaftoréer som kom från Kaftor, alltså Kreta, och som bosatte sig söder om Gaza. Den tredje vågen var de som kom från Kreta under Ramses III tid i trakten av 1200 f.Kr. och som etablerade ett pentapolis som styrdes av fem furstar.²⁸ Det ord som används i GT om de filisteiska furstarna, *seren*, som översätts som hövding eller furste är ett ord lånat av filistéerna. Bokstaven s, samech, som inleder ordet i hebreiskan uttalades i gamla tider med ett svagt inledande t-ljud.²⁹ Ordet uttalades således tseren och därifrån kommer det svenska ordet tyrann. I GT används det endast om dessa fem furstar och inte i något annat sammanhang.³⁰ Det är också det enda filisteiska lånord som finns i GT. Detta pentapolis med sina furstar omnämns för första gången i Josua 13:3:

Filistéernas fem furstar i Gaza, Asdod, Askelon, Gat och Ekron (SFB)

Kitchen noterar 5 Mos 2:23 som ju är från Mose tid, alltså innan 1200 f.Kr:

Även aveerna som bodde i byar ända fram till Gaza blev förgjorda av kaftoreerna, som drog ut från Kaftor och sedan bodde i deras land (SFB15)

Den här versen kan vittna om två saker. Det kan handla om en våg av kaftoréer, alltså folk från Kreta, som hade tagit kontroll över åtminstone delar av det som senare blev en del av det filisteiska pentapolis. I så fall vittnar den här versen om att erövringen inleddes betydligt tidigare än 1176 f.Kr. Kitchen lyfter fram möjligheten att författaren som färdigställer texten i Första Mosebok applicerar beteckningen filistéer på de folk från den grekiska övärlden som fanns i området redan under patriarktiden.³¹

Det finns också andra tydliga tecken på att filistéer hade etablerat sig i Kanaan innan 1200 f.Kr. I Deir 'Alla, som ligger öster om Jordanfloden, i höjd med det moderna Netanya,

²⁴ Ben-Tor 2016, 193–200.

²⁵ De fem städerna som utgjorde filistéernas pentapolis var: Ashdod, Ashkelon, Gaza, Gat och Ekron. Alla städer utom Gaza har man idag identifierat arkeologiskt. Det gamla Gaza ligger antagligen begravt under det moderna Gaza och är därför utom räckhåll för arkeologerna. Dever 2017, 94–95.

²⁶ 1 Mos 20:2; 26:1.

²⁷ Kitchen 1973, 56–57; Howard 1994, 237.

²⁸ Cassuto 1992, 206–208; Mathews 1996, 454; Waltke 2001, 170.

²⁹ Dever 2017, 94.

³⁰ Se BDB. Dessa furstar omnämns i: Jos 13:3; Dom 3:3; 16:5, 8, 18, 27; 1 Sam 5:8, 11; 6:4, 16; 7:7; 29:7; 1 Krön 12:19 (I den masoretiska texten 1 Krön 12:20).

³¹ Kitchen 1973, 56.

har man hittat skrift som dateras till det trettonde århundradet f.Kr. Skriften liknar den skrift som användes på Kreta, s.k. linear A och linear B. Linear A var i bruk 2000–1450 f.Kr. och linear B från 1450–1200 f.Kr. Forskarna har ännu inte lärt sig att förstå och läsa skriften. Tavlorna anses skrivna av havsfolken, mest troligt av filistéerna. I så fall var de etablerade i Kanaan redan under det trettonde århundradet, alltså 1300–1200 f.Kr.³²

Flera olika havsfolk

Det finns många fler tecken på att olika havsfolk hade etablerat sig i regionen redan under perioden 1350–1200 f.Kr. En del kom via Kreta och en del kom som slavtrupper eller nybyggare i de delar av Kanaan som dominerades av Egypten. I slutet av perioden tog havsfolken, som jag tidigare noterat, över Cypern och attackerade de nordliga delarna av Syrien med städerna Ugarit och Alalakh. Därefter bidrog havsfolken till att göra slut på det hittitiska imperiet i Mindre Asien varifrån en del av befolkningen fördrevs till norra Syrien. Grupper av havsfolken som redan fanns i Syrien migrerade söderut mot Egypten. Medan en flotta 1176 f.Kr. begav sig mot Egypten kom civila män, kvinnor och barn samtidigt över land i kärror med två hjul som var dragna av fyra oxar, vilket avbildningarna i Medinet Habu visar. Detta visar att intentionen var att kolonisera besegrade områden. När havsfolken sedan besegrades i sjöslaget stannade en del av folken i området, till exempel Tjekkerna och filistéerna, medan andra seglade tillbaka västerut där spår av folken finns i Sicilien, Sardinien och kanske som en del av det etruskiska folket ännu senare.³³

Man har funnit kompletterande information i två dokument som kommer från tiden för havsfolkens attack. Dokumenten är Papyrus Harris I och Onomasticon of Amenemope.³⁴ Ett utdrag ur det första låter så här:³⁵

... I slew the Denyen in their islands, while the Tjekker and the Philistines were made ashes. The Sherden and the Weshesh of the Sea were made nonexistent, captured altogether and brought in captivity to Egypt like the sands of the shore. I settled them in strongholds, bound in my name. Their military classes were as numerous as hundred-thousands. I assigned portions for them all with clothing and provisions from the treasuries and granaries every year.

Man kan notera liknande överdrifter som i den berömda Merenptah-stelen där Faraon hävdar att han tillintetgjorde Israel fullständigt.

I det andra dokumentet, Onomasticon of Amenemope nämns tre havsfolk som blev kvar i Kanaans land: Sherden, Tjekker och Filistéer. Ashkelon, Ashdod och Gaza var tre städer som togs över av filistéerna. Havsfolken skulle enligt Faraon fungera som ett egyptiskt försvar och filistéerna hävdas vara under egyptiskt herravälde.³⁶

³² Kitchen 1973, 59; https://en.wikipedia.org/wiki/Linear_A.

³³ Kitchen 1973, 60; Dothan 1995, 1267–1268; Wilhelm 1995, 1264–1265.

³⁴ Ett fotografi av Onomasticon of Amenemope hittas här: https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA10474-4 och av Papyrus Harris I: https://en.wikipedia.org/wiki/Papyrus_Harris_I

³⁵ Dothan 1995, 1269; Knapp 1995, 1444. Onomasticon of Amenemope är från ca 1100 f.Kr.

³⁶ Dothan 1995, 1269. Knapp (2006, 1443–1444) menar att Sherden också kan associeras till Sardinien, även om kopplingen är osäker.

Kitchen gör ytterligare iakttagelser gällande beskrivningen av attacken 1176 f.Kr. För det första nämns filistéerna aldrig ensamma. De nämns alltid tillsammans med folkgrupper som Tjekker, Lukka och Akaiwasha under Faraos Merenptahs tid som regerade 1213–1204 f.Kr.³⁷ Vid slaget 1176 f.Kr. och avbildningen vid Medinet Habu avbildas filistéerna likadant som Tjekker och Danuna med något som ser ut som en fjäderbeklädd huvudbonad och tofsar nertill på deras stridsdräkter. Två andra grupper som deltar i striden avbildas helt annorlunda. Sherden har horn på sina hjälmar och Tursha har runda huvudbonader utan vare sig något fjäderliknande eller horn. Trots att flera av de här distinkta grupperna bosätter sig i olika delar av Kanaans land används endast en term om dessa folk i GT: filistéer. På basis av detta kan man dra slutsatsen att GT:s författare inte använde begreppet ”filisté” för att strikt beskriva enbart den grupp som egyptiska källor identifierar som filistéer utan ”filisté” används för att beskriva alla dessa grupper som direkt eller indirekt härrör från den grekiska övärlden.³⁸

Kitchen noterar också en annan intressant detalj när han jämför med folkgruppen Lukka. Inte heller Lukka dyker upp i Kanaan först i trakten av 1200 f.Kr. De omnämns redan i Amarna breven som en grupp som gör räder i området ca 1370 f.Kr. De nämns även som en grupp allierad med hittiterna mot faraon Ramses II 1286 f.Kr. vid det berömda slaget vid Kadesh.³⁹ Ett annat av havsfolken, Danuna, finns i ett område norr om Ugarit i Amarna breven. Även Sherden dyker upp i Amarna breven ca 1370 f.Kr. När dessa folk är med i slaget under Ramses III tid 1176 f.Kr. har de således funnits i området i mer än 150 år.⁴⁰ Sherden levde som pirater tills Ramses II lyckas besegra dem och införliva dem som slavtrupper i hans armé. Sherden deltar i slaget i Kadesh i Ramses II:s led. Sherden är en folkgrupp som bytte sida flera gånger visavi Egypten, vissa perioder stred de för Faraos armé, andra perioder var de allierade med Egyptens motståndare. Dessa Sherden användes som slavtrupper i Kanaan upp till Kadesh. Josua 13:2 kan reflektera den här situationen med havsfolk i sydvästra Kanaan under hans tid.⁴¹ De fanns i garnisonerna liksom de är väl attesterade i administrativa center i Gaza.⁴²

Detta är vad som återstår av landet: filisteernas alla områden och hela geshureernas land. (Jos 13:2 SFB15)

Speiser noterar det anmärkningsvärda i att filistéerna inte någonstans räknas upp bland de nationer som fanns i Kanaan under patriarkernas tid.⁴³ Inte heller finns de som ett folk som bor i Kanaan i översikten av nationerna. En notering som skulle ange att filistéerna kom från Kreta skulle vara ett tecken på att den uppgiften härstammar från trakten kring 1200 f.Kr. eller senare. Under det första årtusendet f.Kr. visste ”alla” att filistéerna var en del av havsfolken som attackerade medelhavskusten ca 1200 f.Kr och att dessa filistéer kom från Kreta. Uppgiften att filistéerna härstammar från Kasluchéerna är ett tecken på att källan bakom den här uppgiften är betydligt äldre än havsfolkens attack 1176 f.Kr.

³⁷ Kitchen 1982, 215–216.

³⁸ Kitchen 1973, 57; Dothan 1995, 1268.

³⁹ För en beskrivning av slaget vid Kadesh se Kitchen 1982, 53–64.

⁴⁰ Åtminstone en del av folken, inte nödvändigtvis alla.

⁴¹ Kitchen följer den yngre dateringen av exodus och placerar därför Josua under 1200-talet f.Kr.

⁴² Kitchen 1973, 57–58; Dothan 1995, 1267–1268; Knapp 1995, 1444; Bourke 2008, 146–147.

⁴³ Speiser 1964, 69. Se t.ex. 1 Mos 15:19 ff.

Upplysningen om filistéernas bakgrund i 1 Mos 10:14 ett senare tillägg?

Kan då upplysningen om filistéernas härkomst vara ett senare tillägg som inte ursprungligen fanns i den här förteckningen över Noachs söner? Det är en möjlighet som inte kan uteslutas. Det hebreiska ordet som används, *asher*, är nämligen ett av de ord som kan användas för att skjuta in korta förklaringar i en text.⁴⁴ Det är möjligt att den ursprungliga källan till den här uppräknings av Mitsraims ättlingar inte innehöll någon notis om filistéerna. Den upplysningen kunde i så fall vara ett senare tillägg från en tid då filistéerna var av intresse för israelerna. Denna instuckna information innehåller i så fall en upplysning om filistéernas härkomst som inte längre var vanlig kunskap under det första årtusendet f.Kr. De hade ursprungligen utgått från ett folk som kallades kasluchéer, ett folk som man idag inte vet någonting om. Kasluchéerna nämns aldrig mer i GT förutom i 1 Krön 1:12 där författaren upprepar upplysningen om deras härkomst. Man bör notera att upplysningen om filistéerna passar utmärkt också inför patriarkberättelsen då filistéer nämns flera gånger. Om upplysningen är ett senare tillägg behöver ”senare” alltså inte betyda från 1200-talet eller senare då filistéerna var etablerade i sitt Pentapolis. Jag anser att det är mera troligt att det kan vara en instucken förklaring inför patriarkberättelsen. I så fall finns det goda skäl att anta att patriarktidens filistéer härstammade från just kasluchéerna. Kanske även de filistéer som kom i trakten kring 1200 f.Kr. härstammade från kasluchéerna, men det behöver de inte göra. De kulturella dragen kopplar primärt ihop dessa filistéer med Grekland och de folk som härrör från Jafet.⁴⁵ Man bör hålla i minnet att översikten av nationerna ges i ett sammanhang i Pentateuken som föregår patriarktiden, inte Israels intåg i Kanaan. Tiden mellan den tidiga patriarktiden och domartiden är minst 600 år.

En ny titt på Amos 9:7: filistéerna kom från Kaftor (Kreta)

Det finns i vilket fall skäl att lyfta fram Amos 9:7 än en gång:

Är ni inte i mina ögon som nubierna, ni Israels barn? säger HERREN. Förde jag inte Israel upp ur Egyptens land, filistéerna från Kaftor och araméerna från Kir? (SFB)

Amos säger att Israel kom från Egyptens land. Det är sant, men det är inte där de hade sitt ursprung. Israels barns ursprung är i Mesopotamien, eller alternativt Aram, varifrån Abraham kallades till Kanaans land. På samma sätt kan det vara så att filistéerna nog kom från Kaftor på 1200-talet f.Kr, men från början var de inte kaftoréer från Kreta utan de var kasluchéer som senare flyttade till Kreta. Detta kanske efter att ha bott i Grekland (Mykene) en lång period. Exakt var kasluchéerna ursprungligen fanns geografiskt kan inte fastställas men, som tidigare noterat, är ett område i Egypten troligt.⁴⁶

⁴⁴ T.ex. 1 Mos 22:14; 25:18;

⁴⁵ Gällande filistéernas anknytning till den grekiska världen se Dever 2017, 140–149.

⁴⁶ Kitchen 1973, 53; Howard 1994, 232; Mathews 1996, 454.

Detta kan förklara varför filistéerna, även de som kom från Kreta, skulle härstamma från kasluchéerna. Mathews nämner Rendsburg som har visat att det skedde en flyttrörelse från Egypten till Kreta och vidare till Kanaan under bronsåldern.⁴⁷

Olika folk kan beskrivas som "filistéer"?

Men det kan alltså vara så att de filistéer som omnämns i patriarkberättelserna och som anges härstamma från kasluchéerna inte är samma folk som de som kom med havsfolken. Den tanken stöder Howard. Han menar att bevisen tyder på att det handlar om olika folk från olika tidsperioder. Det går inte att få klarhet i frågan med den kunskap som finns i dag. Det som är klart är att filistéer kom i olika omgångar till Kanaans land. Det är också möjligt att de filistéer som deltog i havsfolkens attack 1176 f.Kr. fanns på plats i området betydligt tidigare varifrån de anslöt sig till havsfolkens attack. Det finns åtminstone tre fakta som stöder den uppfattningen. För det första blev staden Ashdod förstörd redan under det trettionde århundradet f.Kr.⁴⁸ De tidigare kanaanitiska invånarna ersätts redan då av en befolkning som har lämnat arkeologiska spår som visar tydliga grekiska drag. För det andra nämns havsfolken som grupp, i vilken filistéerna är ett av folken, redan 1208 f.Kr. då de är allierade med Libyer som attackerar Egypten västerifrån under Faraos Merenptahs tid. För det tredje omvittnas även att andra havsfolk är på plats i det östra medelhavsområdet betydligt tidigare än 1200 f.Kr. I ugaritiska texter nämns Shekelesh som handelsmän på skepp som var allierade med Ugarit betydligt tidigare. I Amarnabreven, som är från 1360–1332 f.Kr. nämns Sherden och andra folk som även de beskrivs som handelsmän i Kanaan. Detta är således nästan 200 år innan folken nämns i samband med havsfolkens attack under Ramses III:s tid. Att använda 1176 f.Kr. som ett datum före vilken inte havsfolken, bland dem filistéerna, fanns i området har således inte stöd av den helhet av fakta man känner till idag. Kanske arkeologin förmår ge ännu tydligare svar på de här frågorna småningom.⁴⁹

Filistéer är de som bodde på ett visst område?

Till sist vill jag lyfta fram ännu en möjlig förståelse. Området i södra och sydvästra Kanaan var redan länge innan 1200 f.Kr. känt som filistéernas område.⁵⁰ När sedan ett av havsfolken attackerade området känt som filistéernas område och intog bland annat Ashdod, åtminstone en eller två generationer innan attacken 1176 f.Kr, började man kalla dessa inflyttare filistéer. Detta utgående från att de bosatte sig i det som var känt som filistéernas område. Som en modern jämförelse kallas jag finländare även om jag egentligen härstammar från Sverige och inte hör till den egentliga finska kulturen, varken genetiskt eller kulturellt. Som jag noterat tidigare har dessa nya inflyttare väldigt lite gemensamt med de filistéer som patriarkerna kom i kontakt med. Ny forskning har också stärkt bilden av att de filistéer som tar över området ca 1200 f.Kr. har sin kulturella bakgrund i Mykene i Grekland.⁵¹

⁴⁷ Mathews 1996, 454. Rendsburg "Gen 10:13-14: An authentic Hebrew Tradition", 89–96. Bronsåldern inleds 3300 f.Kr. och varar till 1200 f.Kr.

⁴⁸ 1300–1200 f.Kr.

⁴⁹ Howard 1994, 236–238; Na'aman 2005, 12; Dothan 1995, 1267; Van de Mieroop 2007, 195; Bourke 2008, 146–147; Dever 2017, 94, 97.

⁵⁰ Filistéernas område nämns i 1 Mos 21:32, 34; 1 Mos 26:1, 8; 2 Mos 13:17; 2 Mos 23:31. I Josua 13:13 nämns för första gången filistéernas fem städer.

⁵¹ Dever 2017, 140–149.

Sammanfattning och avslutande kommentar

Jag har avhandlat filistéerna utförligt eftersom noteringen om deras härkomst från kasluchéerna är så uppmärksam i forskningen. Det är vanligt att forskare menar att här finns en felaktighet i texten eftersom filistéerna anlände från Kreta.

Jag sammanfattar först det jag anfört ovan varefter jag ger en avslutande kommentar.

1. Man vet inte med säkerhet var kasluchéerna bodde. Det sammanhang i vilket de presenteras gör dock Egypten och speciellt deltaområdet som en trolig placering
2. Man vet att Kanaan och den grekiska övärlden hade kontakt och utbyte redan det tredje årtusendet före Kristus
3. Upplysningen om filistéernas härkomst ges i ett sammanhang som föregår patriarkberättelsen där filistéer nämns upprepade gånger. Det är en tid som föregår domartidens filistéer med ca 600 år
4. Man vet inte om de som kallas filistéer i patriarkberättelsen överhuvudtaget är samma folk som de filistéer som grundar det filisteiska pentapolis ca 1200 f.Kr.
 - a. De filistéer som är kända från domartiden framåt har en kultur som har stora likheter med den som fanns i Grekland och Mykene och som därifrån spred sig till Kreta osv
 - b. De filistéer som patriarkerna möter och de som är kända fr.o.m. domartiden visar få likheter sinsemellan
5. Tiden kring 1200 f.Kr. var en tid av stora folkrörelser i medelhavsområdet och mäktiga imperier som det hittitiska och det egyptiska var under attack. Det hittitiska väldet störtades delvis på grund av havsfolkens attack
 - a. En del av havsfolken kan ha varit lokala folk, åtminstone vid tiden för slaget 1176 f.Kr.
 - b. Filistéerna nämns aldrig ensamma i de egyptiska texterna, de nämns alltid tillsammans med andra folk. I GT nämns dock endast "filistéerna". Det här tyder på att beteckningen "filisté" kan ha använts i en mer vid bemärkelse
 - c. Den egyptiska beteckningen för ett av havsfolken: "Prst" liknar, men är inte samma som det hebreiska "Plst" – filisté
6. Uppfattningen att havsfolken anlände till regionen först i trakten av 1200-talet eller först i och med slagen 1176 f.Kr. stämmer inte
 - a. Man vet att flera av havsfolken var etablerade i regionen redan före 1300 f.Kr.
 - b. Ashdod, som kom att bli en del av filistéernas pentapolis, erövrades redan innan 1200 f.Kr. av filistéerna
7. Det är möjligt att benämningen filisté används om det folk som bildar det filisteiska pentapolis ca 1200 f.Kr. p.g.a. att de bosätter sig i ett område som tidigare var känt som filistéen. Dessa var i så fall de "nya" filistéerna och som i tidens gång blev de enda kända filistéerna fram till att arkeologin i våra dagar på nytt fått fram information om situationen som föregår tiden kring 1200 f.Kr.

Jag konstaterar att kunskapen och kännedomen om filistéernas ursprung och identitet är långt ifrån självklar och entydig. Jag anser att det mest intressanta gällande kasluchéerna och deras

anknytning till filistéerna är att det, åter en gång, visar sig att något som vid första anblicken verkar som en iögonenfallande felaktighet i själva verket är ett tecken på att översikten av nationerna bygger på väldigt gamla källor. Det mest troliga, enligt min bedömning, är att texten ger en beskrivning av filistéernas ursprung under eller före patriarktiden. Upplýsningen om dessa filistéers ursprung är ett exempel på fakta som inte längre var något som var allmänt känt under det första årtusendet f.Kr. Då var kännedomen om de filistéer som kom från Kreta på 1200-talet det som var allmän kunskap som med självklarhet uttrycks i bibliska och andra källor från 1200 f.Kr. framåt. Om man menar att översikten av nationerna skulle vara författad någon gång under det första årtusendet f.Kr. är informationen om filistéerna fullständigt osannolik, antagligen felaktig och befängd. Men om listan i stället avser tiden innan patriarkernas tid och har sina källor mer än 600 år innan händelserna kring havsfolkens invasion 1200 f.Kr. blir informationen logisk även om man inte idag inte känner till alla detaljer i folkens rörelser och historia. Informationen om filistéerna stöder således att översikten av nationerna, åtminstone vad gäller filistéernas ursprung, går tillbaka till källor som är äldre än tiden för havsfolkens invasion.